

# BÆREDYGTIGE BYER OG BYGNINGER



TEMA:

# QUALITY CITIES

**BIPV** Quality Cities

**ENERGINET/DK**

Medlemsmagasin for Foreningen for Bæredygtige Byer og Bygninger • marts 2017 nr 1 årgang 20

## Quality Cities

Udgivet af:  
Foreningen Bæredygtige Byer og Bygninger

c/o European Green Cities ApS  
Norsgade 17  
8000 Århus C

Tlf. +45 27 57 19 55  
et@greencities.eu  
www.fbbb.dk

20. årgang 2016

Redaktion: Elin Carlsen, Elsebeth Terkelsen  
og Stephan C. Krabsen

Oplag: 1.100 stk

Layout: reDesign

Fotos: Artiklens forfattere  
– hvis intet andet er angivet

Print: LaserTryk.dk

Som en naturlig konsekvens af  
projektpartneres tilgang til miljø har  
vi valgt at mærke det trykte materiale  
med det Nordiske miljømærke Svanen.  
Svanemærket garanterer at papir,  
blæk osv. er i overensstemmelse med  
strenge miljøstandarder. Endvidere  
kan det trykte materiale recirkuleres  
efter brug.



# INDHOLD

## 00: FORORD

Redaktionen

## 01: BLANDEDE EJENDOMSFORMER OG SOCIAL BÆREDYGTIGHED I FREIBURG

Astrid Mayer, journalist og politolog,  
Freiburg Future Lab

## 02: MALMÖ - B001

Roland Zinkernagel, projektleder,  
Planafdelingen, Malmö

## 03: INTERNATIONAL BYGGEUDSTILLING I HAM- BURG – BLUE PRINT FOR BÆREDYGTIG BYUDVIK- LING

Kai Dietrich, projektleder, IBA Hamburg GmbH

## 04: RESSOURCE CITY NÆSTVED

Anders Kastrup Christensen,  
kommunikationskonsulent, Næstved Kommune

## 05: FRA STOR DANSK BY TIL DANSK STORBY – HVILKEN STORBY SKAL ODENSE VÆRE?

Susanne Gerdes, Arkitekt MAA,  
planlægger Odense Kommune

## 06: SKIVE CO<sub>2</sub>-NEUTRAL I 2029

Gunnar Rønning Sigaard,  
kommunikationskonsulent, Skive Kommune

## 07: SØNDERBORG SOM SMART ENERGY CITY

Torben Esbensen, rådgivende civilingeniør,  
Dansk Energi Management & Esbensen A/S

## 08: BÆREDYGTIG UDVIKLINGSPLAN FOR HØRSHOLM

Elin Carlsen, arkitekt og journalist

## 09: VISIONEN OM EN CO<sub>2</sub> NEUTRAL IDRÆTSPARK

Elin Carlsen, arkitekt og journalist

## 10: CYKELBYEN KØBENHAVN

Elin Carlsen, arkitekt og journalist

## 11: MOBILITET OG GRØNNE BYER – EVTROPHY

Elsebeth Terkelsen, arkitekt MAA,  
direktør, European Green Cities Network

## FORORD



Der er konsensus om, at byen skal være energieffektiv med vedvarende energiforsyning, modstandsdygtighed mod oversvømmelser og med intelligente løsninger for bl.a. transport og affaldshåndtering. Det er konkrete mål, vi kan arbejde med her og nu.

Men vi ønsker os også byer af høj kvalitet med gode livsbetingelser for beboere og erhvervsliv, børn og ældre, fastboende og pendlere, en 'Quality City'.

Sammen med udvalgte kommuner og byer i Danmark, Sverige og Tyskland, der alle arbejder med konkrete projekter for en bæredygtig byudvikling, tegner vi det aktuelle billede af status for realisering af nye visioner for det bæredygtige byliv.

Det handler om :

- » Byggefællesskaber i Freiburg, energibesparelser i Hamburg og udviklingsperspektiver i Malmö
- » 'Ressourcecity Næstved', 'Energibyen Skive' og Odense som den bæredygtige, moderne storby
- » Hørsholm - bæredygtig byudviklingsplan, cykelbyen København og electric mobility - EV Trophy.

Projektet BIPV Quality Cities med eksempler både fra Sønderborg og Hørsholm peger på, at vi i fremtiden også skal tænke energiforsyning ind i bygge- og renoveringsprojekter. BIPV Quality Cities har støttet skitseprojekter til innovative, bygningsintegrerede solcelleløsninger i kommunale og almene bygninger, herunder de to, der beskrives i magasinet.

Størstedelen af artiklerne har baggrund i oplæg på FBBBs årskonference 2016 om "Livable Cities", som samtidig markerede FBBBs 10 års jubilæum.

God læselyst!

Redaktionen

# BLANDEDE EJENDOMSFORMER OG SOCIAL BÆREDYGTIGHED I FREIBURG

AF **ASTRID MAYER**, JOURNALIST OG POLITOLOG, FREIBURG FUTURE LAB

## 01

Energieffektivisering af bygninger er ikke længere et teknisk problem. Men en bæredygtig by er mere end blot en by med lav CO<sub>2</sub>-udledning. I tider med øget mobilitet og lavere samhørighed i familierne, sætter beboere pris på, når en bydel er hjemlig – og det inkluderer gode og levedygtige sociale relationer. Innovative former for ejerskab og nye bygherremodeller bidrager i de nyere kvarterer i Freiburg til gode sociale strukturer og bygninger i høj kvalitet til en overkommelig pris

De kreative løsninger er udviklet i Freiburg i 90'erne og begyndelsen af dette årtusinde, fordi Freiburg ikke er en særligt velhavende by, og fordi vilkårene nu er endnu sværere for investorer på grund af høje priser i ejendomssektoren. Det er derfor en udfordring at opretholde den høje energistandard for nybygninger i byen (55 kWh primært energi forbrug/m<sup>2</sup>) og samtidig at holde boligmarkedet åbent for lavere indkomstgrupper.

For at nå disse to mål har det vist sig at være en fordel med et samarbejde med byggefællesskaber og kooperativer.

S.U.S.I. VAUBAN. FOTO: DANIEL SCHOENEN

### VAUBAN OG RISELFELD

De økologiske bydele Vauban og Rieselfeld blev længe anset for eksemplariske med hensyn til deres energieffektivitet: Den første plus-energi udvikling i Europa og det første flerfamilie passivhus i Europa blev bygget her. En undersøgelse i 2001 viste, at Rieselfeld havde nået det selvpålagte mål at halvere energiforbruget i forhold til en konventionel bydel.

Det faktum, at priser og husleje i de to distrikter på grund af deres høje tiltrækningskraft nu ligger relativt højt, må ikke skjule, at der ved planlægningen af de to bydele var stor opmærksomhed på det sociale mix.

### GUTLEUTMATTEN

Også i Gutleutmatten, et område på bare 8 hektar, der i øjeblikket er under opførelse, er balancen mellem den sociale og den energimæssige bæredygtighed gennemført: 30 procent af boligerne er socialt boligbyggeri med langsigtet lejekontrol (mindst 25 år), og desuden skaber kooperativer og "Lejeboligsyndikater" billige boliger. På 13 grundstykker har små individuelle investorer desuden fået mulighed for at bygge – med forpligtelse til at stille 25% af boligarealet til rådighed for sociale boliger.

### KOMMUNENS ROLLE

Den første betingelse for at styre den sociale sammensætning (og også energieffektiviteten) i de nye kvarterer er kommunens beslut-



ningsmyndighed i forhold til byudviklingen. Den håndhæves gennem betinget salg af ejendomsarealer. Også Berlin, som kæmper med lignende rabiate stigninger i husleje og ejendomsudgifter som i Freiburg, har nu tyet til dette instrument og har solgt jord primært til investorer med socialt bæredygtige, kreative projekter. Den svenske by Upplands Väsby vil i fremtiden arbejde med lignende koncepter.

For en lille by som Freiburg (220.000 indbyggere) har en sådan tilgang også ulemper: det er arbejdskrafts- og tidskrævende. Kommunens byplanafdeling var i årevis underbeholdt på grund af forkerte forudsætninger, og når der sker en befolkningsudvikling, bidrager det til den aktuelt meget spændte situation på ejendomsmarkedet og boligmarkedet. I øjeblikket, er der imidlertid en ny bydel til 12.000 beboere under planlægning. Den skal påbegyndes i 2020. Men det er fortsat en udfordring, at kommunen skal købe området, der ejes af mange forskellige ejere.

#### BILLIGE LÅN FRA STATEN

Den tyske stat støtter udviklingsforanstaltninger i byområder bl.a. gennem billige lån til midlertidig finansiering af udviklingen (indtil salget af jorden), og ydelser fra lokale (Baden-Württemberg) konsulentfirmaer. At markedsføring og koordinerings processer er mere tidskrævende end udvikling ved hjælp af et byggefirma, accepteres på grund af øget kvalitet. Afskrækkende eksempler fra 60'ernes hurtigt opførte kvarterer, hvis renovering nu koster millioner af euro, er der også i Freiburg.

#### DIETENBACH

Om de levende, effektive og stærke borgerinddragelsesprocesser, som fandt sted i Vauban og Rieselfeld, også kan gennemføres i det nye kvarter Dietenbach, står skrevet i

stjernerne. Ikke mindst vil spørgsmålet være, om der bliver fundet midler til planlægningen af disse processer, og om en eller flere grupper vil påtage sig rollen som katalysatorer for borgerdeltagelsen.

#### SOCIALT MIX

Om man kan opnå et socialt mix uden disse processer, vil vise sig i forbindelse med opførelsen af det 8 hektar store distrikt "Gutleutmatten". Her er designet markedsføringsmekanismer, som skal sikre den socialt bæredygtige struktur. Om det er en mindre robust løsning end i de to andre kvarterer er dog endnu ikke bevist. I forbindelse med en rundspørge om livskvaliteten i de forskellige distrikter angav beboerne i både Rieselfeld og Vauban deres gode relationer til naboer og beboere i området som en væsentlig grund til at føle sig godt tilpas.

#### BYGGEFÆLLESSKABER

I forhold til den socialt bæredygtige udnyttelse af byarealerne, har kommunen også tillid til investorenes kreativitet. Ideen med byggefællesskaberne kom til Freiburg fra Berlin i begyndelsen af 90'erne, hvor flere arkitekter, der var involveret i udviklingsprojekter i Berlin, også arbejdede i Freiburg, og den blev samlet op af Vauban distriktets borgerforening "Forum Vauban" og kommunen.

Dette design, som helt sikkert har sine faldgruber, hvis man ikke er erfaren, er nu etableret i kvarteret. Der er enkeltpersoner og konsulentfirmaer, der specialiserer sig i at understøtte byggefællesskaberne juridisk med rådgivning, konflikthåndtering og projektstyring af komplekse og store byggeprojekter. Der er også meget forskellige byggefællesskaber, nogen med stærke ønsker om fællesskaber, der går fra den rene, økonomisk motiverede interesse til folk, der ønsker at "blive gamle sammen" og at støtte hinanden.

De byggefællesskaber, der "kun" dikteres af økonomiske interesser, bidrager også til at danne den sociale struktur og dermed en kernegruppe, der er interesseret i, hvordan den nye bydel bliver organiseret, og hvad der i øvrigt sker i området. Fra byggefællesskaberne i Gutleutmatten genereres helt sikkert impulser til medskabelse. Det har sandsynligvis noget at gøre med, at byggefællesskaberne forudsætter visse sociale færdigheder og glæde ved kontakten med andre mennesker, når en professionel struktur ikke overtager planlægningen (som der er andre eksempler på, fx i Frankrig).

#### SOCIALE BOLIGER

Mens byggefællesskaber forudsætter en vis økonomi (selv en 20% billigere lejlighed har brug for kapital og kredit), skaffer kooperativer og "Lejeboligsyndikater" også boliger til ikke så velhavende mennesker. Der er ofte en social motivation – et socialt bæredygtigt projekt er for alle typer mennesker. Kooperativet "Genova" i Vauban distriktet tilbyder små lejligheder til rimelige lejesatser. Boligerne er så suppleret med generøse fælleslokaler. Disse er også et udtryk for fælles interesser og et udtrykkeligt ønske om at støtte hinanden.

"DE FIRE ÅRSTIDER" – VAUBAN. FOTO: DANIEL SCHOENEN





den (uden at sidstnævnte ville blive anset for obligatorisk).

#### BOLIGER TIL MENTALT HANDICAPPEDE

Kooperativet ”Vaubanaise” blev bygget omkring en kerne af forældre til mentalt handicappede børn, der ønskede at skabe deres voksne afkom en ramme for et stort set uafhængigt liv uden for hjemmet. Igen, rummelige fællesarealer afspejler ønsket om at dele tilværelsen med hinanden.

#### S.U.S.I.

Et andet interessant eksempel på forskellige ejerformer er et lejlighedskompleks, tilhørende ”S.U.S.I.” (Selbstorganiserede, Uafhængige Siedlungs-Initiative – på dansk: selvorganiseret, uafhængigt bosætningsinitiativ). Det kan

virke som et lille ”Christiania” udefra, men er en velorganiseret struktur, en af de første til at støtte ungdomsboliger i begyndelsen af 90’erne.

Det handler om boliger for studerende og socialt boligbyggeri, men tilbydes i form af store bofællesskaber (otte til ni personer). Huslejen holdes lav takket være at lejerne hjælper til med pleje og vedligeholdelse af bygninger; hver beboer skal bidrage med 30 timer inden for tre år. I årene under den langvarige renovering – lejlighederne ligger i fire renoverede blokke – blev beboere trænet, fordi arbejdet for det meste er udført som selv- og medbyg.

Beslutninger om at finansiere vedligeholdelse, udlejning m.v. bliver truffet af beboerne selv. Byen Freiburg har her overdraget deres ret til at tildele. Nye beboere skal dog være lavtlønnede og have ret til en social bolig.

#### LEJEBOLIGSYNDIKATER

I betragtning af stadigt stigende priser og stigende vanskeligheder med at finde boliger til ringere bemidlede, samarbejder flere og flere byer nu med ”Lejeboligsyndikater”. Fordi modellen kommer fra udkanten af det økonomiske system, er den nyskabende.

I Danmark er modellen endnu ikke udbredt, fordi de juridiske og økonomiske forhold er forskellige fra Tysklands. Ikke desto mindre har virksomheden ”Kuben Byg” gennemførelsen af et sådant projekt under udvikling i Køge Kyst området syd for København. Kuben Byg nævner dog to store problemer: Finansiering gennem banklån, da danske pengeinstitutter (i modsætning til tyske) først yder lån efter afslutning af byggeriet. Og de frygter desuden, at nogle af byggegruppens medlemmer kun deltager i projektet for at udnytte de gunstige vilkår til hurtigt at sælge med fortjeneste. Tyskland forhindrer spekulation i en periode på ti år;

**BYGGEFÆLLESSKAB:** Her etablerer flere bygherrer i den periode, hvor byggeprocessen forløber, et andelsselskab eller et civilretsselskab, der opløses efter afslutningen af byggeriet. Derefter etablerer gruppen en ejerlejlighedsforening. Byggefællesskabet kan have et vilkårligt antal medlemmer; det største byggefællesskab i Freiburg omfattede 36 familier og enkeltpersoner som bygherrer. Det anslås, at der er en besparelse på omkring 20 procent i forhold til en lejlighed, opført af en professionel bygherre.

**SOCIALE BOLIGER:** De står til rådighed for folk, der har begrænset indkomst. I Freiburg er indkomstgrænsen for en familie på fire € 45.000 brutto om året, og € 19.000 for en enkelt person. Investorerne er i øjeblikket for det meste byen Freiburg, da socialt boligbyggeri på grund af de aktuelle jordpriser og det forventede afkast er en økonomisk temmelig utiltrækkende investering.

**LEJEBOLIGSYNDIKAT:** Opstod for at finansiere køb og renovering af besatte huse. Alle projekterne er ikke-kommercielle, bygningen kan ikke sælges, og den ejes af beboerforening og lejeboligsyndikat. Lejeniveauet er baseret på udgifterne til vedligeholdelse og hensættelser. I Vauban f.eks (S.U.S.I.) udgør huslejen omkring halvdelen af markedshuslejen.

**KOOPERATIVER:** Ud over de traditionelle, store og gamle byggekooperativer som Bauverein, er der i Freiburg talrige mindre kooperativer, som blev oprettet med det formål at etablere en eller nogle få bygninger. For at blive medlem, er det tilstrækkeligt med en lille investering (fra 500 euro), som skal øges, hvis man får tildelt en lejlighed (i ”Genova” fx til 15.000 og fem år senere til 30.000 euro). I betragtning af den lave bankrente er det p.t. ikke vanskeligt for kooperativer at opnå personlige lån, som derefter danner grundlaget for banklån.

dem, der sælger inden udgangen af de ti år, mister det meste af overskuddet i form af skatter til regeringen.

## SOCIALT BÆREDYGTIGE EJERFORMER OG LIVSSTIL

Indtil videre er det endnu ikke blevet undersøgt, hvordan disse socialt bæredygtige ejerformer påvirker livsstil og social virkelighed. Der er nogle lejlighedsvis undersøgelser, der tyder på, at de repræsenterer stabilitetsfaktorer i et bykvarter. Det er sikkert, at denne form for uopsigelig kan bidrage til at skabe en stabil og dedikeret beboersammensætning.

Det er slående, at i begge distrikter, Rieselfeld og Vauban, var de gode sociale kontakter og det gode naboskab årsag til populariteten af områderne (undersøgelse i Freiburg i 2010). Det var kun sådan i tre andre områder, der – karakteristisk nok – var tre landsbyer i udkanten af byen, som senere var blevet integreret i byen.

Præcist hvor meget kvaliteten af de sociale strukturer i kvarteret påvirker livskvaliteten og støtter folk i livskriser og giver dem fodfæste igen, har jeg i løbet af årene set gentagne gange i nabolaget (Vauban), hvor jeg bor. Selv i forhold til sygdom og alderdom lader det sociale miljø (i form af geografisk nærhed) til at være vigtigt, og huset med have på landet fremstår meget mindre attraktivt. Man bør ikke undervurdere, hvor meget kvaliteten af det offentlige rum påvirker livsstil og sociale kontakter i et kvarter. Her kræves der byplanlægning, selvom borgere kan give vigtige input. Hvis der ikke er steder, hvor afslappet og spontan kommunikation er mulig, er der signifikant færre kontakter mellem beboere og borgere.

Det er let at overlade de sociale strukturer til tilfældet. Men man bør ikke være så naiv som daværende bundeskansler Adenauer i

50'erne, der sagde, at ”folk får jo børn under alle omstændigheder”. Hvad en konservativ familiepolitik betød for fødselstallet i Tyskland, kan ses nu.

## KLIMABESKYTTELSE OG LIVSKVALITET

Selv om man ikke ville forvente det i en ”øko-by”, viser erfaringer fra Freiburg også, at energieffektivitet og klimabeskyttelse tilhører for abstrakte kategorier til virkelig at motivere folk og have en afgørende indflydelse på valget af deres hjem eller deres nabolag. Undersøgelsen af byen viste, at når det kommer til livskvaliteten i kvarteret, var

energieffektivitet i bygningen faktisk en af de efterspurgte kategorier – den stod på listen over gode grunde til at føle sig godt tilpas i nabolaget, men langt efter børnevenlighed, smukke grønne områder, gode indkøbsmuligheder og gode transportmuligheder.

Derfor skal klimabeskyttelse også altid ledsages af livskvalitet. Dette – i betydningen af et kvalitets og ikke kun finansielt orienteret bruttosocialprodukt – udtrykker sig netop i bløde kriterier, ikke i økonomiske værdier og det gør ikke nemmere for byplanlæggere. At måle og at nå målet om livskvalitet lader sig ikke udtrykke i kvantitative, præcise cost-benefit beregninger.



FOTOS; VAUBAN BYGGEGRUPPE  
FOTOGRAF: DANIEL SCHOENEN





# MALMÖ – BO 01

## 02

Malmø var på en fantastisk rejse. Nu føles det, som om det var den lige vej, der åbnede sig. Selvfølgelig var der stadig en masse beslutninger der skulle foretages, risici, der skulle håndteres, og folk, som skulle overbevises. Men er det sådan det fungerer?

AF **ROLAND ZINKERNAGEL**, FORSKERSTUDERENDE, LUND UNIVERSITET

Malmö har haft en udvikling, som mange andre byer. Byen voksede med industrialiseringen, og Kockums skibsværft og tekstilfabrikker var længe de store arbejdsgivere, som Malmöboerne cyklede til hver morgen og hjem igen om aftenen.

### KRISEN

Så kom krisen. Med 80'erne kom lukninger, og hvad der gjorde Malmö attraktiv – den

brede vifte af jobs – forsvandt. Malmø blev forvandlet fra en industriby til en tidligere industriby. Det, der blev tilbage, var tomme fabriksbygninger, høj arbejdsløshed, uroligheder; en grå by, hvor man ikke rigtig vidste, hvor man skulle gå hen. Samtidig flyttede mange ud fra Malmø, dels for at søge arbejde, og dels for at søge mere attraktive boliger i villaområder.



## VENDEPUNKTET

Så kom vendepunktet, politikere, der så potentialer, og som kunne beskrive en vision for byen, embedsmænd, der var i stand til at definere og konkretisere visionen, og private aktører, der kunne omsætte den til handling. En bred politisk opbakning betød, at alle parter støttede op om den forandring, der var nødvendig.

## BO01

Det første konkrete resultat blev Bo01 i Västra Hamnen, Fremtidsbyen, som skulle vise, hvordan en bæredygtig by kunne se ud. Her skulle det testes, hvad der virkede og hvad der ikke virkede – hvad der kunne være grundlaget, som byen kunne videreudvikle sig på. Og Bo01 holder sig godt, 15 år efter udstillingen åbnede. Der er stadig flere tusinde besøgende, der ønsker at blive guidet rundt i nabolaget og lære af erfaringerne, og hvordan disse erfaringer er blevet udviklet efter Bo01, hvad der ikke fungerer, og hvad der er blevet et mere eller mindre fast punkt på dagsordenen i alle andre byudviklingsprojekter siden da.

## FREMTIDEN

Kvarterene ”Flagskipperen”, Fullriggaren, ”Kapsejleren” og ”Mastehusene” ligger som perler på en snor i Västra Hamnen, både geografisk, men også i læringsprocessen. Og det bringer os til i dag og til spørgsmålet: hvor skal vi hen? Hvad er de næste skridt? Den klare linje forsvinder i fremtidens tåge. Er vi på vej mod en global klimakatastrofe, stigende vandstand og naturkatastrofer? Eller mod en verden, hvor innovation og teknologi har ført os til et liv, der ligner filmen af Luc Besson ”The Fifth Element”? Eller til nuancer der imellem? Og det vil se anderledes ud i forskellige dele af verden. Usikkerheden er stor, og dermed føler man også en vis lammelse.

## FRA STORE MÅL TIL KONKRETE UDFORDRINGER

Hvilket held at man så kan falde tilbage på det store, globale mål: Bæredygtig udvikling og smarte byer. Der er ingen person i verden, der ikke ønsker at skrive under på disse mål. Men hvad betyder det. Det er forholdsvist enkelt at reducere abstraktionsniveauet fra de store mål og til at blive lidt mere konkret. Vi vil skabe og udnytte synergier. Vi ønsker at samudnytte. Vi ønsker at være attraktive og fleksible. Vi er klar over, at vi skal holde os ajour med klimaændringer og effektiv udnyttelse af energi. Det samme gælder for anvendelsen af ressourcer, især jord, hvilket fører til, at flere og flere byer er på udkig efter u- eller underudnyttede områder, der kan udvikles og bidrage til fortætning af byen.

## VISIONEN OM DEN MODERNE BY

De nye udfordringer får os til at sætte spørgsmålstegn ved de planlægningsidealer, som vi har brugt i de seneste årtier. Nye modeller udvikles, en genoplivning af kvartersbyen synes at være i gang i kombination med nye tekniske løsninger, der skal sikre, at vi bygger intelligente byer. Det minder mig i høj grad om den ånd, der eksisterede i 60'erne og 70'erne. Visionen om den moderne by var trafikseparation, boligområder der var adskilt fra arbejdspladserne, og høje huse med mange grønne områder. Og i mange tilfælde var det godt. Men i nogle tilfælde slet ikke. Og nu står vi der og spekulerer på, hvad vi kan gøre ved det, og hvordan vi kunne tænke så galt dengang. Men hvem siger, at den måde, vi bygger byer på i dag føles rigtig om 50 år? Er vi virkelig blevet så meget klogere, at vi kan undgå, at historien gentager sig?

## DEN SMARTE BY ER FLEKSIBEL

Jeg spørger, fordi vi ikke må glemme det langsigtede perspektiv, at det, vi bygger i dag, vil eksistere i mindst hundrede år. Det betyder, at vi er nødt til at regne ud, hvordan vi kan bygge fleksibelt, så det er nemt at justere byen i forhold til nye modeller, nye trends og vaner, nye værdier. Principperne for cirkulær økonomi og ressource strømme skal inddrages i planlægningen. Det bliver nødt til at se forskelligt ud i forskellige situationer. Og det kræver, at vi hele tiden stiller spørgsmål til os selv og det, vi tror, vi ved. For først da, bygger vi smarte byer!

